

POSIBILE FORTIFICAȚII DACICE DIN VAL DE PIATRĂ ȘI PĂMÎNT LA PUI ȘI FEDERI (JUDEȚUL HUNEDOARA)

După cum se știe¹, în ultimii ani, a fost descoperit la Ponor (fost Ponorâciu), jud. Hunedoara, un grandios sistem de fortificații dacice, format din valuri de piatră și pământ, structurat pe trei aliniamente succesive, utilizând în chip ingenios morfologia terenului.

Aceste fortificații aveau menirea de a interzice accesul inamicului pe axa generală Pui — Ponor — Sarmizegetusa Regia. Studiul acestor amenajări defensive poate răspunde multor întrebări care privesc arta militară dacică. Axă generală Pui — Ponor este formată din cel puțin trei drumuri, dintre care unul de culme (plai), Pui — Măgura — Murgoi — Ponor, ni se pare a fi fost cel mai important și, posibil, utilizat în antichitatea dacă. Un argument în acest sens îl constituie existența la Pui, în locul numit "Grădiște", a unui castru roman de marș (inedit), situat chiar pe emergența căii spre Grădiștea Muncelului. Drumul utilizat de localnicii din Federi, Murgoi și numeroase cătune trece actualul pod peste râul Strei și taie oblic o prelungire spre sud a Măgurii. Prima linie de apărare o formează cursul mijlociu al Streiului, orientat sud-est — nord-vest, iar la circa 120 metri de acesta se vede pe teren o amenajare antropică de forma unui val, orientat est-vest și măsurând 200 m, ridicat perpendicular pe calea de acces. Lățimea actuală măsoară 2,50 m, iar înălțimea păstrată este de 0,50—0,80 m. El unește două puncte greu accesibile mergând pe curba de nivel. În mai multe locuri este rupt de torenți și nu poate fi pus în legătură cu micile împrejurimi ale loturilor agricole de altădată. Se pare, că există un singur șanț în spatele valului de unde s-a luat pământul necesar ridicării lui. În fața valului nu se mai vede vreun șanț poate din pricina pantei abrupte și a scurgerii pământului de-a lungul vremii. Mai sus, la o distanță de aproximativ 70 m, se poate vedea o altă amenajare asemănătoare. Valul, cu aceeași lățime și cu aceeași înălțime, urmărește curba de nivel, aducând în sprijinul apărării și două promontorii pe care le fortifică. El pornește dintr-un punct stâncos, trece peste calea de acces și se termină, printr-o curbă largă, la baza unei mici râpe. Măsoară circa 300 m lungime și este paralel cu primul val. Demn de remarcat este că, urmare a alunecării pământului pe o porțiune de 50 m, se observă structura nucleului (miezului), format din piatră locală și pământ. Cît privește modalitatea constructivă, mai precis, a excavarilor pământului și punerea în operă, se poate observa în fața valului un șanț adânc și larg, iar în spatele valului altul mic. În dreapta și în stânga drumului par să existe și alte amenajări defensive ce abia urmează a fi cercetate.

După un traseu de circa 4 km drumul trece de pe versantul nord-vestic al Măgurii (orientată sud-est — nord-vest) pe cel estic; el își schimbă direcția spre Murgoi, apoi Ponor. În punctul obligatoriu de trecere se ridică un val construit numai din pământ, lung de 280 m. Dacă extremitatea nordică pornește din umărul unei înălțimi, cealaltă se oprește la marginea unei mici râpe și tot aici din valul aflat pe creastă coboară alte două, care măsoară 70 și 50 m lungime. Înălțimea păstrată a valului este de circa 1 m, iar lățimea de 2,50—3 m. Ruperea valului de bază cu ajutorul utilajelor moderne, în vederea lărgirii drumului, a

¹ H. Tatu, V. Moraru, *Dispozitivul dacic de la Ponorâciu (jud. Hunedoara), Sargetia*, XVI—XVII, 1982—1983, p. 151—164.

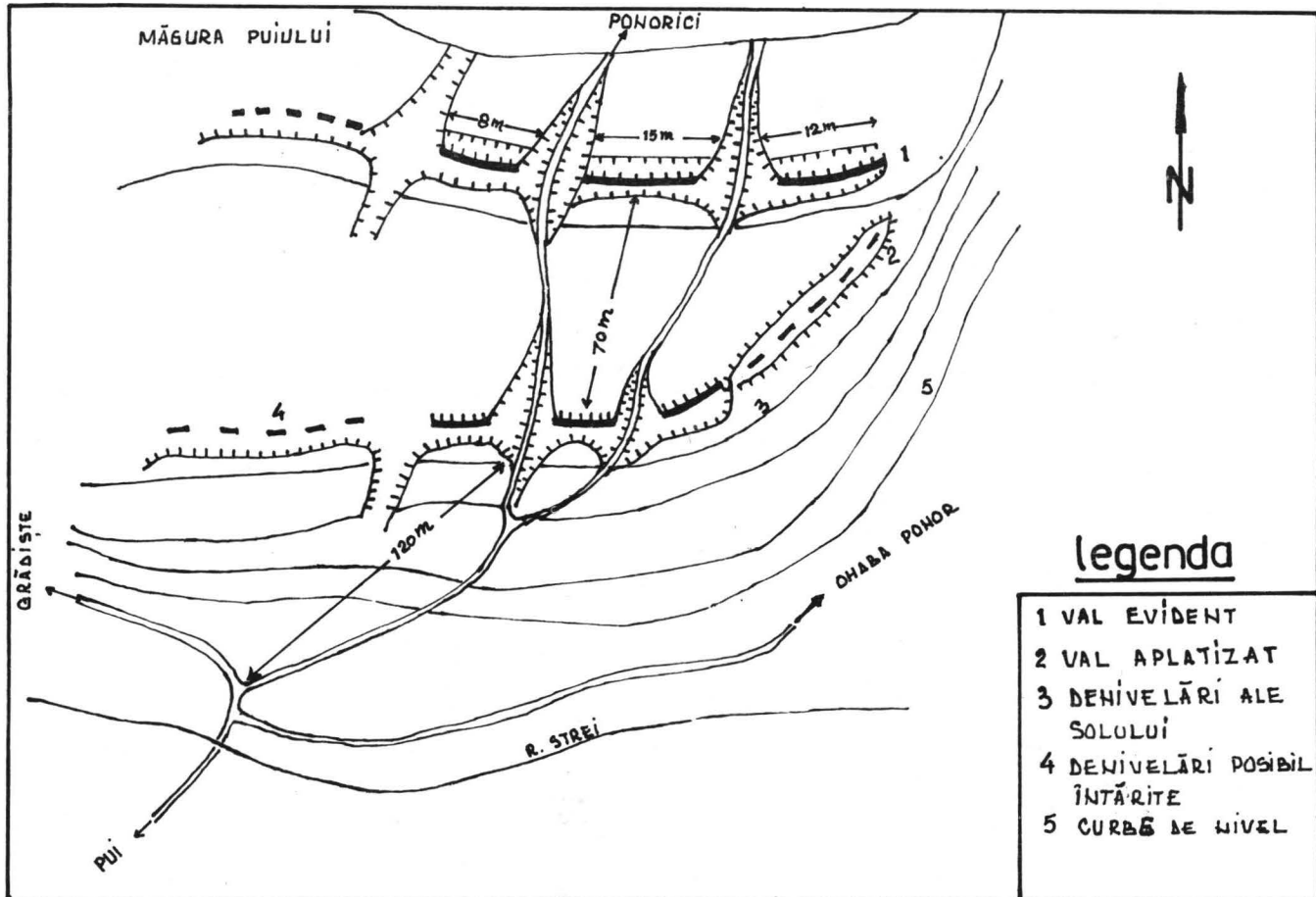

Fig. 1. — Urme de fortificații posibil dacice la Pui.

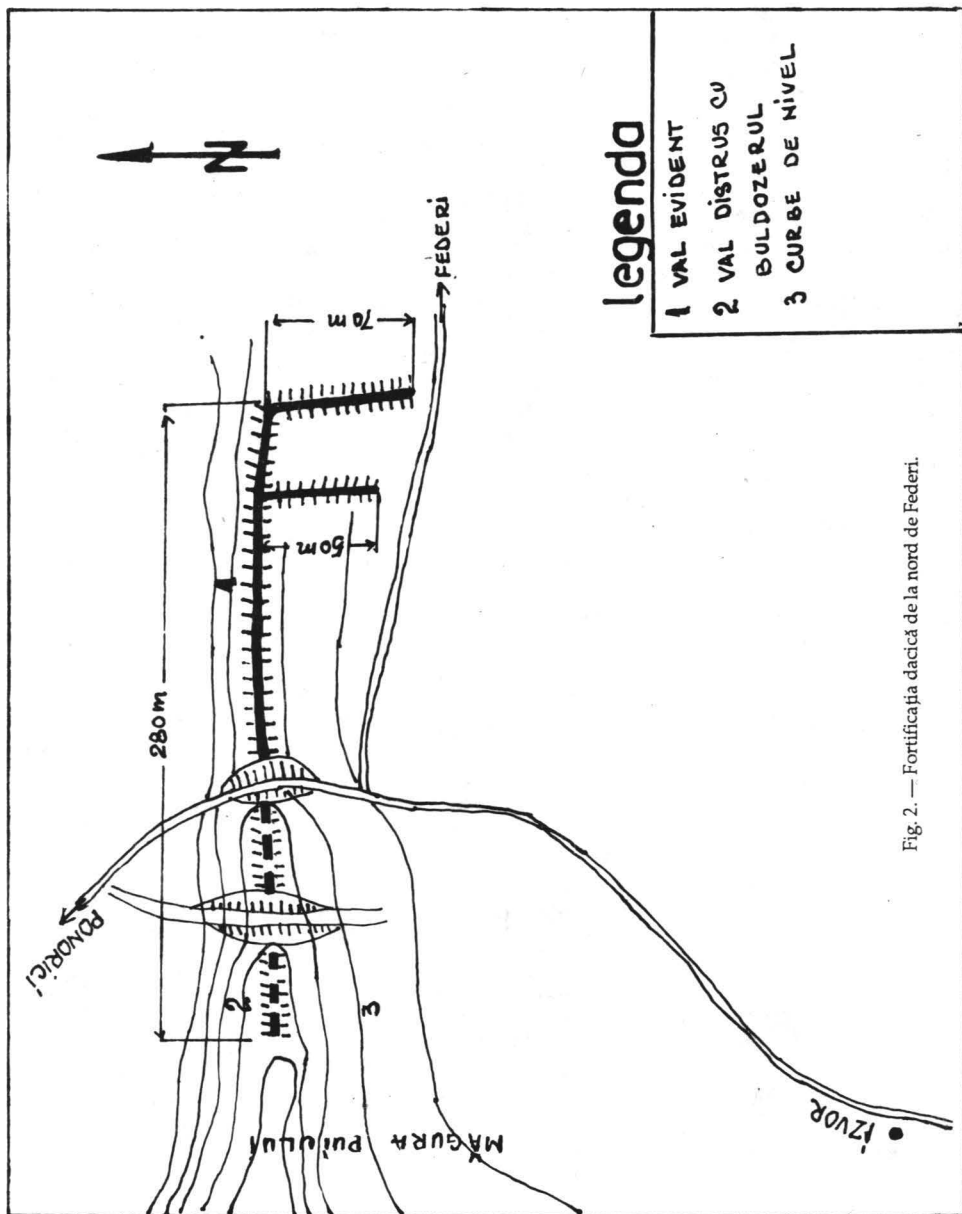

Fig. 2. — Fortificația dacică de la nord de Federi.

prilejuit constatarea că la edificarea sa nu a fost utilizată piatră, care, de altfel, nici nu există în apropiere.

Nici unde nu s-au găsit urme de arsură pe traseul acestor fortificații. Lipsesc, de asemenea, materialele arheologice care ar fi permis datarea și atribuirea lor. Eventual, s-ar putea presupune existența unei palisade care nu putea lăsa urme decât dacă ar fi fost incendiată.

Ce argumente se pot aduce în sprijinul ipotezei construirii acestor întărituri de către daci? Principalele ar fi: modalitatea constructivă, ridicarea lor pe calea de acces spre Ponor, unde se află un uriaș complex de acest fel, orientarea spre vest a apărării, maniera dacică de a antropiza morfologia terenului. Se adaugă constatarea că la Federi fortificația amintită este înzestrată, ca și la Ponor, cu valuri perpendiculare, a căror menire nu putea fi alta decât aceea de a sparge frontul de atac al inamicului. La opinia noastră cu privire la rostul valurilor perpendiculare și al altor întocmiri defensive pe firul marelui val de la Ponor, exprimată mai demult², s-a raliat Ioan Glodariu, care spune: "Pe acest zid... se află altele perpendiculare sau oblice și mari bastioane menite să spargă frontul de atac al formațiilor inamice"³. Fărămițarea frontului de atac cu ajutorul "dinților de pieptene" creează numeroase flancuri și ușurează lupta apărării. Este de remarcat că, întocmai ca la Ponor, cele două valuri au fost ridicate vis-à-vis de un teren în pantă lină, unde urcușul era lesnicios și efortul pentru a ajunge la creastă minim.

După cum am amintit, la cercetarea de suprafață nu am găsit materiale capabile să ofere informații suplimentare, dar ținând seama de elementele pomenite, credem posibil ca toate aceste amenajări defensive să fie legate constructiv, cronologic și utilitar de existența complexului ponorean și, implicit, de a capitalei dace. Firește, alcătuirile defensive de aici sunt mai simple decât acelea de la Ponor și poate misiunea lor era mai limitată (hărțuirea, obosirea și demoralizarea oștirii inamice). Se pare că fortificațiile nu au fost locuite, iar sfârșitul conflictelor daco-romane le-a păstrat întregi. Nutrim convingerea că întregul lanț de fortificații cu val Pui — Ponor a fost ridicat înaintea conflictelor dintre Decebal și Traian. De altfel, posibilitatea ca ele să fie ridicate în anii 102—105 este greu de admis pentru că în primul război romanii atinseseră Streiul. Dacă amenajările genistice preexistau războiului din anul 101, rezultă că una dintre condițiile păcii din anul 102 — demantelarea fortificațiilor — nu a fost adusă la îndeplinire cu totul.

Dacă la Ponor în două din fortificațiile închise (Dealul Robului și Dealul Troianului) se observă certe urme de activitate umană (mici blocuri de zgură de fier și numeroase picături sticloase), urmare a existenței unor cuptoare de redus minereul de fier, micile fortificații de la Pui — Federi nu conservă urmele unei asemenea activități.

În general, se poate trece chiar la o clasificare a acestor fortificații cu val: unele închise, celelalte deschise, la rândul lor simple ori cu "dinți de pieptene". Studiul acestor amenajări oferă măsura teribilei rezistențe antiromane a dacilor.

O problemă delicată a mai tuturor fortificațiilor dace o constituia accesul la o sursă apropiată de apă. La Ponor, în ținut carstic, sărac în apă, singura sursă de suprafață, Valea Călienilor, a fost inclusă în interiorul fortificației, iar la Federi fortificația cu val se găsește la circa 200 metri, respectiv 400 metri distanță până la două izvoare bogate, aflate pe versantele de est, respectiv de vest ale înălțimii.

VIOREL MORARU — HRISTACHE TATU

² V. Moraru, *Opinii referitoare la funcționalitatea complexului defensiv dacic de la Ponorâci* (jud. Hunedoara), *Sarge-tia*, XVII—XIX, 1984—1985, p. 114—115.

³ I. Glodariu, *Cariere și exploatarea pietrei în Dacia preromană*, *ActaMN*, XXII—XXIII, 1985—1986, p. 101.

POSSIBLE DACIAN FORTIFICATIONS FROM STONE AND
EART WALLS AT PUI AND FEDERI (HUNEDOARA DISTRICT)
(Abstract)

The authors refers to an important discovery, in mention places, three straight fortifications from stone and earth walls, built on axis from Pui-Federi-Sarmizegetusa Regia.

The articles about the same kind of fortifications, but more grandiose, were already published by them (see bibliography and explanations in English and German).

The aim of those defensive works was to protect the Capital of Dacien State, Sarmizegetusa Regia, against a hostile attack from West.